

Asia: VN/489/2021

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi perusopetuslain, ammatillisesta koulutuksesta annetun lain ja lukiolain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Tausta

Vammaisfoorumi on 28 valtakunnallisen vammaisjärjestön yhteistyöjärjestö, jonka tarkoituksena on YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan sopimuksen mukaisesti edistää vammaisten ihmisten tasa-arvoa ja yhdenvertaisen osallistumisen mahdollisuuksia yhteiskunnassa. Vammaisfoorumi edustaa jäsenjärjestöjensä kautta noin 223 000 vammaista ja pitkäaikaissairasta ihmistä.

Vammaisfoorumi ottaa esitettyihin lakiehdotuksiin kantaa perus- ja ihmisoikeuksien, erityisesti YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 27/2016) kansallisen toimeenpanon, näkökulmasta. Sopimus velvoittaa yhteistyöhön vammaisten henkilöiden ja heitä edustavien järjestöjen kanssa kaikissa heitä koskevissa kysymyksissä.

YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskeva yleissopimus

Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaissopimuksen koulutusta koskevasta artiklasta 24. Artikla nostaa esiin oikeuden syrjimättömyyteen koulutusjärjestelmän kaikilla tasoilla. Syrjimätön kouluympäristö vahvistaa vammaisten ihmisten ihmisoikeuksia ja yksilön itsearvostusta. Myös vammaisia lapsia koskeva artikla 7 nostaa esiin vammaisten lasten oikeuden nauttia ihmisoikeuksista ja perusvapauksista täysimääräisesti ja yhdenvertaisesti muiden lasten kanssa.

Vammaisfoorumi muistuttaa myös YK:n vammaissopimuksen artiklasta 16, jossa sopimuspuolilta edellytetään kaikkien asianmukaisten lainsäädännöllisten, hallinnollisten, sosiaalisten,

koulutuksellisten ja muiden toimien toteuttamista suojellakseen vammaisia henkilöitä sekä kotona että kodin ulkopuolella kaikilta hyväksikäytön, väkivallan ja pahoinpitelyn muodoilta. Lisäksi yleissopimuksen 17 artiklalla turvataan vammaisten henkilöiden yhdenvertainen ruumiillinen ja henkinen koskemattomuus.

Vammaisfoorumi pitää erityisen tärkeänä koulutusjärjestelmän inklusiivista luonnetta. Vammaisia ihmisiä ei missään tapauksessa saa sulkea koulutusjärjestelmän ulkopuolelle vammaisuuden perusteella. Vammaisille ihmisille tulee taata yhdenvertainen oikeus osallistua laadukkaaseen koulutukseen. Vammaisten ihmisten koulutuksessa on aina huomioitava yhdenvertaisuuslain mukaiset kohtuulliset mukautukset.

Vammaisfoorumi muistuttaa YK:n vammaiskomitean antamasta inklusiivista eli osallistavaa opetusta koskevasta yleiskommentista, jossa on määritelty osallistava opetus ja sen edellytykset (General comment 4; Article 24; Right to inclusive education).

Huomiot lakiluonnoksesta

Luonnoksessa todetaan, että keskimääräistä alttiimpia syrjinnälle ovat vammaiset tai pitkäaikaissairaat lapset ja nuoret, seksuaalivähemmistöihin kuuluvat sekä osin muihin vähemmistöryhmiin kuuluvat lapset ja nuoret. Vammaisfoorumi on huolissaan vammaisten lasten ja nuorten kokemasta väkivallasta ja kiusaamisesta kouluissa.

Kiusaamisen vastaiset toimenpiteet (esimerkiksi Kiva koulu) eivät ole poistaneet kiusaamista. Lähikouluissa on nykyistä paremmin tiedostettava vammaisten lasten alttius joutua syrjinnän kohteiksi. Lisäksi niihin tulee sijoittaa nykyistä enemmän resursseja syrjinnän tunnistamiseen ja syrjinnän vastaiseen työhön.

Erityisesti näkyvä vamma tai erilaisuus (esimerkiksi liikkumisen vaikeudet, pyörätuoli, näkövamma, apuvälineet, neurologiset ja neuropsykiatriset haasteet tai viittomakielen käyttö) voi altistaa kiusaamiselle. Vammaisfoorumi tuo esiin huolensa siitä, että edelleen vammaista käytetään haukkumanimenä ja nykyisin myös esimerkiksi ADHD on yleinen pilkkanimi. Kouluissa ja oppilaitoksissa on syytä puuttua tällaiseen puheeseen.

Vammaisfoorumi on tyytyväinen, että YK:n yleissopimus lasten oikeuksista on nostettu esiin luonnoksessa. Vammaisfoorumi muistuttaa, että erityisesti vammaisen lapsen oikeuksia pitää esillä myös YK:n vammaissopimuksen 7 artikla. On tärkeää, että YK:n vammaissopimus on yhtä lailla esillä.

Vammaisfoorumi pitää kaikkia kiusaamisen vähentämiseen suuntaavia toimenpiteitä kannatettavina. Kiusaamistapauksissa tulisi kiinnittää erityistä huomiota uhrin mahdolliseen vammaisuuteen tai

muuhun vähemmistöasemaan. Mikäli uhri on joutunut väkivallan tai kiusaamisen kohteeksi vammansa vuoksi, tulisi tämä ottaa huomioon tekijään kohdistettavia kurinpidollisia toimenpiteitä arvioitaessa.

Vammaisfoorumi muistuttaa, että vammaisilla lapsilla ja nuorilla on usein muitakin vammaisuudesta aiheutuvia haasteita elämässään. Lisäksi he saattavat olla erittäin tietoisia vammaisuuden aiheuttamasta erilaisuudestaan. Täten vammaisuuteen kohdistuva kiusaaminen vaikuttaa itsetuntoon alentavasti, ja sillä voi olla kauaskantoisia vaikutuksia.

Kiusaamisen ennaltaehkäisyyn tulee kiinnittää erityistä huomiota. Kiusaamisen uhri tarvitsee myös jälkihuollon toimenpiteitä, esimerkiksi keskusteluapua, suunnitelman henkilökohtaisesta tuesta ja ennen kaikkea tilanteen tehostettua seuranta ja arviointia säännöllisin väliajoin nimetyn henkilön toimesta.

Erityisesti vammaisten lasten ja nuorten kokemukset kiusaamistilanteissa saattavat määrittää voimakkaasti oman vamman tai sairauden kautta, jolloin jälkihuollossa olisi tärkeää olla läsnä vammaisia kokemustoimijoita ja henkilöitä, joilla on kokemusta vammaisten lasten ja nuorten kanssa työskentelystä. Jälkihuoltoa suunniteltaessa tulisi arvioida vammaisjärjestöjen mahdollisuutta osallistua jälkihuollon järjestelyihin.

Vammaisfoorumi toteaa, että myös vammaisen lapsi tai nuori voi olla kiusaaja. On tilanteita, joissa kiusaaminen liittyy vammaisuuteen ja kiusaajalla on jokin sairaus tai vamma, joka aiheuttaa käyttäytymisen häiriöitä. Näissä tilanteissa myös kiusaaja tarvitsee tukea. Vammaisfoorumi muistuttaa, että kurinpitotoimia harkittaessa otetaan huomioon myös kiusaajan vamman tai sairauden mukanaan tuomat haasteet. Vammaisfoorumi pitää tärkeänä, että kiusaajalle tarjotaan mahdollisuus saada keskusteluapua, kirjallinen suunnitelma sekä tukea kouluun palaamiseen.

Yhteenveto

Vammaiset lapset ja nuoret ovat erityisen alttiita kiusaamiselle ja tähän kiusaamiseen tulee kouluissa puuttua aiempaa tehokkaammin. Vammaisfoorumi suhtautuu myönteisesti luonnoksen toimiin, joilla kiusaamista pyritään ennaltaehkäisemään. Vammaisen kiusaamisen uhri tarvitsee väkivallan tai kiusaamistilanteen jälkeen henkilökohtaista, vammaisuuden huomioivaa apua ja tukea. Kiusaamisen toistumisen ehkäisemiseksi tilannetta tulee seurata ja nimetä seurannasta vastaava henkilö. Erityisesti kiusaamistapauksissa, joissa lapsi tai nuori joutuu kiusaamisen kohteeksi vamman tai sairauden takia, tulee kurinpitotoimenpiteiden olla tavanomaista monipuolisempia.

Vammaisen kiusaamisen uhri ja vammaisen kiusaaja tarvitsevat kummatkin teon jälkeen henkilökohtaista tukea ja keskusteluapua.

Kiusaamisesta vapaa ja turvallinen oppimisympäristö edistää vammaisen lapsen ja nuoren opiskelukykyä. Lapsi tai nuori voi keskittyä opiskeluun, eikä hänen tarvitse murehtia ja pelätä kiusatuksi tulemistä. Koulun koko henkilökunnan tulee osallistua kiusaamisen ehkäisemiseen ja puuttua varhaisessa vaiheessa kiusaamiseen. Ilmapiirin koulussa tulisi olla sellainen, että lapset voivat helposti tulla keskustelemaan kiusaamisesta ilman pelkoa leimautumisesta.

Kokko Sari
Vammaisfoorumi ry